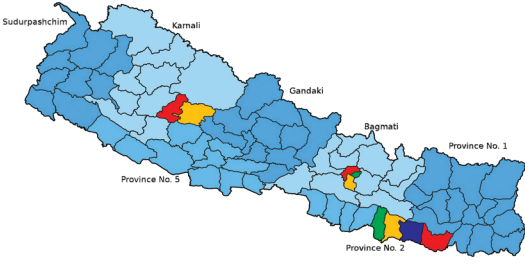

जनसंख्यामा आधारित क्यान्सर रजिस्ट्री (PBCR) नेपालमा क्यान्सर रोगको तथ्यांक, २०१८

के र किन ?

क्यान्सर रोग आम नागरिकमा उपचारका कारण सामाजिक तथा आर्थिक भार थप्दै गइरहेको स्वास्थ्य समस्या मध्ये प्रमुख समस्या हो । उपलब्ध तथ्यांक अनुसार विश्वमा हुने कुल मृत्युको दोस्रो प्रमुख हिस्सा क्यान्सरले ओगटेको छ भने क्यान्सरका कारण सन् २०१८ मा मात्र ९६ लाख मानिसको मृत्यु भएको विश्व स्वास्थ्य संगठनले जनाएको छ । नेपालमा पनि यसरी नै क्यान्सर रोग प्रमुख समस्या बनि रहँदा पर्याप्त तथ्यांकको भने अभाव छ । क्यान्सर सम्बन्धी विश्वसनीय तथ्यांकका लागि जनसंख्यामा आधारित क्यान्सर रजिस्ट्री (PBCR) हुनु आवश्यक देखिन्छ । जनसंख्यामा आधारित क्यान्सर रजिस्ट्री भन्नाले कुनै एउटा निश्चित क्षेत्रमा भएका मानिसहरू मध्ये नयाँ क्यान्सर बिरामी र क्यान्सर रोग लागि मृत्यु हुने मानिसहरूको गणना गर्ने पद्धती हो । यसले क्यान्सरको रोकथाम तथा उपचारका लागि कार्यक्रम, जन शक्ति उत्पादन, स्वास्थ्य संस्था निर्माण जस्ता विषयमा नीति तथा योजना निर्माण गर्न सरकारलाई सहयोग पुऱ्याउँछ ।

यहि अपरिहार्यतालाई आत्मसात गर्दै नेपालको कुन क्षेत्र (जिल्ला) मा बसोवास गरिरहेको जनसंख्या मध्ये कतिमा बर्षेनी नयाँ क्यान्सर देखा परेको छ, कुन अंगको क्यान्सरको प्रकोप बढिरहेको छ र कुन क्षेत्रमा कति मानिसको क्यान्सरका कारण मृत्यु भएको छ भन्ने कुराको यकिन तथ्यांक निकाल्न जनसंख्यामा आधारित क्यान्सर रजिस्ट्री नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषदले सन् २०१८ जनवरी देखि स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयसंगको समन्वयमा WHO र International Agency for Research on Cancer (IARC) को सहयोगबाट प्रारम्भ गरेको हो ।

हाल नेपालमा भिन्ना भिन्नै भौगोलिक क्षेत्र तथा शहरीकरणको अवस्थालाई समावेश हुने गरि तीनवटा जनसंख्यामा आधारित क्यान्सर रजिस्ट्री संचालनमा रहेका छन् । पहिलो: काठमाण्डौ उपत्यका क्यान्सर रजिष्ट्री (Kathmandu Valley PBCR) जसले उपत्यका भित्रका काठमाण्डौ, भक्तपुर र ललितपुर गरि तीन जिल्लालाई समेटेको छ र नेपालको शहरी क्षेत्रलाई प्रतिनिधित्व गर्दछ । दोस्रो: रुकुम क्यान्सर रजिष्ट्री (Rukum PBCR) जसले पुर्वी र पश्चिम रुकुम गरी दुई जिल्लालाई समेटेको छ र नेपालको पहाडी तथा ग्रामीण क्षेत्रलाई प्रतिनिधित्व गर्दछ । तेस्रो : सिरहा, सप्तरी, धनुषा, महोत्तरी क्यान्सर रजिष्ट्री (SSDM PBCR) जसले तराईका चार जिल्लालाई समेटेको छ र यसले अर्ध-शहरी क्षेत्रलाई प्रतिनिधित्व गर्दछ । यसरी शहरी, अर्ध-शहरी र ग्रामीण क्षेत्र समेटिने गरी नेपालका नौ वटा जिल्लामा कुल जनसंख्याको २०.५ % जनसंख्यामा यो क्यान्सर रजिस्ट्रीको पहुँच पुगेको छ ।

कसरी ?

क्यान्सर बिरामीको तथ्यांक संकलन गर्न सक्रिय (active) बिधि अपनाईएको छ । तथ्यांक विशेषत दुई तरिकाबाट संकलन गरिएको छ जसमा माथि उल्लेखित जिल्लामा बसोवास गर्ने मानिसले क्यान्सर रोगको निदान तथा उपचारका लागि जान सक्ने सम्भावित सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्था, अस्पताल, प्याथोलोजी, हस्पिस, आयुर्वेदिक केन्द्र र सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षा शाखा आदि स्थानबाट सन् २०१८ जनवरी देखि ३१ डिसेम्बर २०१८ सम्म पत्ता लागेका क्यान्सर बिरामीको संख्या तथा क्यान्सरका कारण मृत्यु हुन पुगेका मानिसको आवश्यक विवरण संकलन गरिएको छ । यसरी क्यान्सरका बिरामी तथा मृतकको विवरण संकलनमा हाल सम्म नेपालभित्र र बाहिरका गरी ४८ वटा स्रोत प्रयोग भइरहेका छन् ।

यसै गरि समुदायमा तालिम प्राप्त तथ्यांक संकलक (Data Enumerator) परिचालन गरि उक्त क्षेत्रका स्वास्थ्यकर्मी, महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका, वडा अध्यक्ष, वडा सचिव तथा समुदायका सक्रिय व्यक्तित्व संगको समन्वय र सहयोगमा क्यान्सर बिरामीको पहिचान गरी आवश्यक विवरण संकलन गरिएको छ । सबै स्रोतबाट प्राप्त विवरण लाई IARC को समन्वयमा CanReg5 सफ्टवेयरको सहायताले विवरण नदोहोर्याईकन तथ्यांक प्रविष्टि (Data Entry) तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

के-के प्राप्त भए?

- काठमाण्डौ उपत्यकामा नयाँ क्यान्सर बिरामीको दर प्रति १ लाख पुरुषमा ९५.३ र महिलामा ९८.१ पाईएको छ जुन दर GLOBOCAN ले नेपालको लागि अनुमान गरेको भन्दा पुरुषमा बढी तथा महिलामा निकै कम हो । तथापी यो दर भारतका बिभिन्न शहरी रजिस्ट्रीसंग तुलनायोग्य छ ।
- रुकुममा नयाँ क्यान्सर बिरामीको दर काठमाण्डौ उपत्यकामा भन्दा कम देखिएको छ तथापी यो दर भारतका ग्रामीण क्षेत्रसँग तुलनायोग्य छ ।
- सिराहा, सप्तरी, धनुषा, महोत्तरी (SSDM) क्यान्सर रजिष्ट्री (प्रति १ लाख पुरुष ४७.१ र महिला ४४.६) मा भने नयाँ क्यान्सर बिरामीको दर नेपाल र भारतका शहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रमा भन्दा कम पाईएको छ । यस क्यान्सर रजिष्ट्रीमा थोरै क्यान्सर बिरामीहरू भेटिनुका बिभिन्न कारणहरू जस्तै: बिरामीहरू उपचारका लागि सिधै भारतका बिभिन्न स्थानमा जान सक्ने, क्यान्सर रोगको पहिचान हुन नसक्नु (Under Diagnosis), ज्ञानको कमी आदि रहेका छन् ।
- नेपालको सबै भौगोलिक क्षेत्रहरूमा प्राप्त क्यान्सर तथ्यांकमा फोक्सोको क्यान्सर उच्च पाईएको छ (AAR: प्रति १ लाख, १८.१-०५.४)
- महिलाहरूमा शहरीक्षेत्रमा स्तन क्यान्सर बढी देखिएको छ भने ग्रामीण क्षेत्रमा पाठेघरको मुखको क्यान्सर बढी पाईएको छ ।
- पेट र पित्तथैलीको क्यान्सर पनि सबै भुभागमा र दुबै लिङ्गमा बढी देखिएको छ । जिल्लाको तुलना गर्दा पित्तथैलीको क्यान्सर भक्तपुर र ललितपुर जिल्लामा अरु जिल्लाभन्दा धेरै देखिएको छ ।
- SSDM क्षेत्रमा पुरुषमा मुखको क्यान्सर प्रमुख क्यान्सरको रूपमा पाईएको छ भने अरु क्षेत्रमा यो क्यान्सर त्यति धेरै पाईएको छैन ।

अब के गर्नुपर्छ?

- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले राष्ट्रिय क्यान्सर नियन्त्रण रणनीति बनाई उपलब्ध प्रमाणको आधारमा निश्चित क्षेत्रमा देखिएका क्यान्सर रोगलाई लक्षित गरि क्यान्सर उपचार तथा रोकथामका कार्यक्रम बनाई संचालन गर्नुपर्दछ ।
- क्यान्सर सम्बन्धि सबै कार्य हेर्ने गरि स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयलमा एउटा छुट्टै क्यान्सर शाखाको स्थापना गर्ने ।
- धुम्रपान र सुर्तीजन्य पदार्थको प्रयोजन तथा बिक्रि बितरण कार्यमा रोकथाम गर्ने । सुर्तीजन्य पदार्थ प्रयोगको रोकथाम कार्यक्रमलाई सुचना प्रविधि र समुदायमा आधारित भएर सक्रिय बनाउने ।
- काठमाण्डौ उपत्यका भित्र महिलामा स्तन क्यान्सर बढी देखिएकाले स्तन क्यान्सर सम्बन्धि जनचेतना कार्यक्रम, परिक्षण तथा प्रारम्भिक खोज र उपचार कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- त्यसैगरी पाठेघरको मुखको क्यान्सर रोकथामका लागि क्यान्सर सम्बन्धि जनचेतना फैलाउने, परिक्षण गर्ने, खोप लगाउने, प्रारम्भिक खोज तथा उपचार कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- ग्रामीण र अर्ध-शहरी क्षेत्रमा क्यान्सरका लागि प्रारम्भिक खोज केन्द्रहरूको स्थापना गर्ने ।
- प्रमुख क्यान्सरहरू जस्तै: फोक्सो, टाउको र घाटी, पेट, पित्तथैली आदिको जोखिमका कारकतत्व सम्बन्धि थप अध्ययन अनुसन्धान गर्ने ।
- क्यान्सर बिरामीको रेकर्डमा एकरूपता, डिजिटल प्रणालीको बिकास तथा आवश्यक पर्ने तथ्यांकको अनिवार्य उल्लेख हुनेगरि रेकर्ड व्यवस्थालाई सुदृढ बनाउने ।
- घटना दर्ता प्रणालीमा मृत्युदर्ताको उल्लेख्य भुमिका रहने भएकाले सो प्रणालीमा मृत्यु दर्ता उल्लेख गर्न नेपाल सरकारसंग पहल गर्ने ।
- क्यान्सर रोकथामलाई प्रभावकारी बनाउन क्यान्सर सरभाईबल (survival) सम्बन्धि अध्ययन अनुसन्धान गर्ने ।

नेपाल सरकार नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्

फोन नं.: +९७७-१-४२५४२२०, ४२२७४६०, फ्याक्स: +९७७-१-४२६२४६९, रामशाहपथ, पो.ब.नं.: ७६२६, काठमाण्डौ, नेपाल ।

वेबसाईट: <http://www.nhrc.gov.np>, ईमेल: nhrc@nhrc.gov.np